

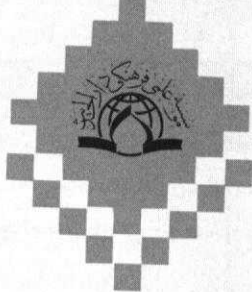
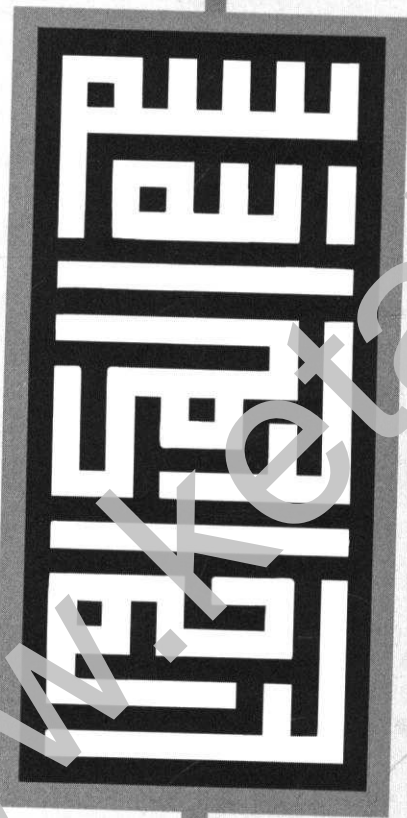
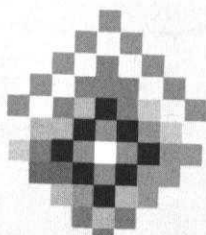
4976

سنة

١٤

٢٥٨

دار الحديث

WWW.Yektab.ir

سرشناسه : طباطبایی، سید محمدکاظم. ۱۳۴۴.
 عنوان ونام پدیدآور : درآمدی بر فهم احادیث مشکل / سید محمدکاظم طباطبایی (برای) دانشگاه قرآن و حدیث
 مرکز آموزش الکترونیکی.
 مشخصات نشر : قم : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ ونشر، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص.
 فروست : متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی. درس نوشتار: ۱۲.
 شابک : ISBN: 978 - 964 - 493 - 935 - 8
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه :ص. (۲۰۱) - ۲۰۸.
 موضوع : حدیث -- علم‌الدرباره
 موضوع : Hadith -- *Ilm al-Dirayah
 موضوع : حدیث -- نقد و تفسیر
 موضوع : Hadith -- Criticism, interpretation, etc
 موضوع : حدیث
 موضوع : Hadith
 شناسه افزوده : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ ونشر
 شناسه افزوده : دانشگاه قرآن و حدیث. مرکز آموزش الکترونیکی
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ / ط۲۵۴ / ۱۰۹ / BP
 رده بندی دیویی : ۲۹۷ / ۲۶
 شماره کتاب‌شناسی : ۶۶۷۴۱۵۲

درآمدی بر فهم احادیث مشکل
سید محمدکاظم طباطبایی

ارزیاب: عبدالهادی مسعودی	صفحه‌آرا: مهدی خوش‌رفتار اکرم	طراح جلد و بیونیرم: حسن فرزندگان
--------------------------	-------------------------------	----------------------------------

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث • چاپ: چهارم / ۱۳۹۷ • چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۵۰۰ • قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان • شابک: ۹۳۵-۹۳۳-۴۹۳-۹۶۱-۹۷۸

محل پخش:

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵ تلفن: ۰۵۲۳-۳۷۷۴-۰۵

فاکس: ۰۵۷۱-۳۷۷۴-۰۲۵ / ص. پ ۳۷۱۸۵/۴۴۶۸

نمایشگاه دائمی علوم حدیث: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹ تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴-۰۴۵

شهری: حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) صحن کاشانی تلفن: ۰۲۱-۵۵۹۵۲۸۶۲

<http://darolhadith.ir>

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

درس
نوشتار
۱۲

متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی
درآمدی بر
فهم احادیث پیش مشکل

سید محمد کاظم طباطبایی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن حدیث
مرکز آموزش الکترونیکی

سخن‌منا

«منا» عنوان مجموعه «متون تدوینی نشر داخلی مرکز آموزش الکترونیک دانشگاه قرآن و حدیث» است. این متون از آغاز تأسیس مرکز - سال ۱۳۸۳ - تا کنون به عنوان منابع درسی دانشجویان در مقاطع کارشناسی و ارشد همواره تدریس شده است. بخشی از متون آموزشی مرکز، تولید ناشران دانشگاهی (مانند سمت) و یا دیگر ناشران است، اما بخش قابل توجهی از متون به صورت جزوه‌های درسی داخلی در داخل این مرکز تدوین شده است. این جزوه‌ها در دو قالب در حال ارائه است:

دروس نوشتار

این اصطلاح به متونی اطلاق می‌شود که استاد افزون بر تدریس، مطالب دروس را قلمی نیز کرده است. آنچه با سته بود تا این متون با تجدید نظر نویسنده منتشر شود. اما به دلایلی همچون کم‌وقت، نیاز مرکز، اشتغالات علمی اساتید و... تهیه و ویرایش شده و اکنون برای استفاده دانشجویان محترم ارائه می‌شود.

دروس گفتار

این عنوان به بخشی از جزوات آموزشی مردر اطلاق می‌شود که به جهت فقدان متن مکتوب یا منبع مقبول در آن ماده درسی همان گنار استاد در تولید بسته‌های درسی (صوتی - تصویری) - الکترونیک - یا در پس از بازنویسی و تغییرات ویرایشی، برای تسهیل در مطالعات و آزمون به صورت موقت منتشر می‌شود. امید است صاحبان این آثار فرصت یابند تا این درس گفتارها را به کتاب‌های منقح تبدیل نمایند.

شایان ذکر است که با توجه به فقر منابع در موضوعات کتاب‌ها و نگاه‌های نویسندگان آثار، بسیاری از این جزوات در مراکز معتبر دانشگاهی و حوزوی در حال تدریس است.

از خوانندگان گرامی به جهت برخی کاستی‌های احتمالی در ویرایش و یا استنادها، که از ناحیه این مرکز - و نه صاحبان آثار - رخ داده، صمیمانه عذر خواهیم.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۳

جلسه اول: تعاریف و مفاهیم

تعریف مشکل الحدیث ۱۶

الف - مشکل الحدیث از دیدگاه عالمان ۱۶

مشکل الحدیث از دیدگاه علامه مامقانی ۱۶

مشکل الحدیث از دیدگاه آیت الله سبحانی ۱۸

مشکل الحدیث از دیدگاه طحاوی ۱۸

ب - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۹

نسبی بودن مشکل الحدیث ۲۰

جلسه دوم: غریب الحدیث

مروری بر مباحث پیشین ۲۲

معنای غریب الحدیث ۲۳

تفاوت «غریب الحدیث» و «حدیث غریب» ۲۳

واژه‌شناسی لغات کهن ۲۴

ویژگی کتاب‌های غریب الحدیث ۲۴

الف - واژگان ۲۴

ب - معنا ۲۵

ج - دلیل و شاهد مثال ۲۵

تلاش‌های دانشمندان در تبیین غریب الحدیث ۲۵

- الف - نگاهشده‌های اهل سنت ۲۵
- ب - نگاهشده‌های شیعی ۲۶
- مجمع البحرین ۲۸
- ج - کتاب‌های دیگر ۲۸

جلسه سوم: معنایابی احادیث غریب (۱)

- مروری بر مباحث پیشین ۳۱
- معنایابی واژه‌های غریب در روایات ۳۱
- مرحله اول: دست‌یابی به گوهر معنایی (روح معنا) ۳۲
- نمونه نخست ۳۲
- نمونه دوم ۳۵
- مرحله دوم: آشنایی با معانی استعمالی ۳۷
- پیوست (۱) ۴۲
- پیوست (۲) ۴۲

جلسه چهارم: معنایابی احادیث غریب (۲)

- مروری بر مباحث پیشین ۴۵
- مرحله سوم: آگاهی از ظرافت‌های لفظی موجود در واژه‌ها ۴۵
- نمونه نخست ۴۶
- نمونه دوم ۴۸
- نمونه سوم ۴۸
- نمونه چهارم ۴۹
- منابع مطالعاتی فروع اللّغة ۴۹
- مرحله چهارم: تحلیل کاربرد گزاره‌های غریب در قرآن و حدیث ۵۰
- نمونه نخست ۵۱
- نمونه دوم ۵۴

جلسه پنجم: نقش ساختار واژگان در فهم معانی آنها

- مروری بر مباحث پیشین ۵۷

- دشواری‌هایی در فهم واژه‌های غریب ۵۷
- الف - تفاوت معنایی واژگان در ابواب ثلاثی مجزّد و ثلاثی مزید ۵۷
- ب - تأثیر تعدّی به حروف جر در معنای واژگان ۶۰
- ج - تفاوت اعراب در عین الفعل و تأثیر آن در معنای واژگان ۶۳
- د - واژگان با وجود معانی متفاوت ۶۴

جلسه ششم: نقش صنایع ادبی در معنای واقعی احادیث

- مروری بر مباحث پیشین ۶۶
- صنایع ادبی و تأثیر آنها در مراد حدیث ۶۶
- نمونه نخست ۶۷
- نمونه دوم ۶۸
- نمونه سوم ۶۸
- نمونه چهارم ۶۹
- نمونه پنجم ۶۹
- نمونه ششم ۷۰
- نمونه هفتم ۷۱
- نمونه هشتم ۷۲
- نمونه نهم ۷۳

جلسه هفتم: تألیفات در زمینه مشکل الحدیث

- مروری بر مباحث پیشین ۷۷
- نگاشته‌های مرتبط با احادیث دیریاب ۷۷
- گونه‌شناسی نگاشته‌ها در باره احادیث دیریاب ۷۸
۱. کتاب‌های اختصاصی مشکل الحدیث ۷۸
- الف - نگاشته‌های شیعی ۷۹
- ب - نگاشته‌های اهل سنت ۸۰
۲. کتاب‌های جامع در بر دارنده مشکل الحدیث ۸۱
- الف - نگاشته‌های شیعی ۸۱
- ب - نگاشته‌های اهل سنت ۸۲

۳. بیان نگاری و حاشیه نویسی ۸۲
۴. تک نگاری‌ها و اربعین نویسی ۸۳
- الف - تک‌نگاری ۸۳
- ب - اربعین نویسی ۸۴
- پیوست (۱) ۸۵
- کتاب‌های مشکل الآثار ۸۵
- پیوست (۲) ۸۶
- رساله‌ای در معنای حدیث «ماترددت فی شیء أنا فاعله» ۸۹
- مطلب اول ۹۰
- مطلب دوم ۹۱
- مطلب سوم ۹۱
- تنبیه ۹۵
- حاصل کلام ۹۵
- تنبیه آخر ۹۵
- مطلب چهارم ۹۶
- مطلب پنجم ۹۷

جلسه هشتم: اسباب پدید آمدن مشکل الحدیث

- مروری بر مباحث پیشین ۱۰۰
- مقدمه ۱۰۰
- اسباب پدید آمدن مشکل در احادیث ۱۰۱
۱. علو مضمون و دور از دسترس بودن معانی ۱۰۱
۲. اجمال و تشابه ۱۰۴
۳. ناهمگونی با هندسه معرفتی ۱۰۵
۴. بیش فرض‌های غیر قطعی ۱۰۷
۵. آسیب‌دیدگی متون ۱۰۷

جلسه نهم: تلاش محدثان در ابهام‌زدایی از احادیث مشکل

- مروری بر مباحث پیشین ۱۱۰

۱۱۰	نمونه‌ای از تلاش محدثان در ابهام‌زدایی از احادیث مشکل
۱۱۱	گام‌های مهم در رویارویی با روایت مشکل
۱۱۲	تبیین معنای حدیث از نگاه عالمان و پاسخ به آنها
۱۱۲	نظریه نخست: تصرف در معنای «خیر»
۱۱۳	نظریه دوم: برتری نیت همراه با عمل از عمل بدون نیت
۱۱۳	نظریه سوم: برتری نیت برخی اعمال دشوار نسبت به اعمال آسان
۱۱۳	نظریه چهارم: استحقاق پاداش برای نیت خیری که قدرت بر انجام آن نیست
۱۱۴	نظریه پنجم: روح دانستن نیت برای عمل و وابستگی خوبی و بدی عمل به آن
۱۱۴	نظریه ششم: خلود در بهشت، ثمره نیت خیر
۱۱۴	نظریه هفتم: برتری طبیعت نیت نسبت به عمل
۱۱۵	نظریه هشتم: پنهان بودن نیت، سبب برتری آن
۱۱۵	نظریه نهم: متذکر بودن نیت برای انجام عمل، سبب برتری آن
۱۱۵	نظرات دیگر
۱۱۵	تبیین برگزیده
۱۱۸	«پیوست ۱»
۱۲۳	«پیوست ۲»

جلسه دهم: تبیین روایتی مشکل از نگاه عالمان

۱۲۶	مروری بر مباحث پیشین
۱۲۶	تبیین روایتی مشکل از نگاه عالمان
۱۲۷	تبیین شبهات
۱۲۸	الف - پاسخ‌های ساده
۱۲۸	پاسخ نخست
۱۲۹	پاسخ دوم
۱۳۱	پاسخ سوم
۱۳۱	ب - راه حل‌های دقیق‌تر
۱۳۱	راه حل نخست
۱۳۲	راه حل دوم
۱۳۳	پژوهش

- ۱۳۳..... راه حل سوم
- ۱۳۵..... نتیجه گیری

جلسه یازدهم: مشکلات ناشی از بی توجهی به فضای صدور حدیث

- ۱۳۷..... مروری بر مباحث پیشین
- ۱۳۷..... تأثیر آشنایی با فضای صدور در حل مشکلات احادیث
- ۱۳۸..... نمونه نخست
- ۱۳۸..... پاسخ
- ۱۴۰..... نمونه دوم
- ۱۴۲..... پاسخ

جلسه دوازدهم: تأثیر دانش ها و منظومه معرفتی در حل دشواری های حدیث

- ۱۴۶..... مروری بر مباحث پیشین
- ۱۴۶..... تأثیر دانش ها و باورها در حل مشکلات حدیثی
- ۱۴۷..... نمونه نخست
- ۱۴۹..... نمونه دوم
- ۱۴۹..... نمونه سوم
- ۱۵۲..... نمونه چهارم
- ۱۵۴..... پیوست (۱)

جلسه سیزدهم: دشواری های احادیث ناظر به افعال معصومان علیهم السلام

- ۱۵۸..... مروری بر مباحث پیشین
- ۱۵۸..... درآمد
- ۱۵۹..... شبهاتی در عملکرد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
- ۱۶۰..... شبهاتی در عملکرد امیر المؤمنین علیه السلام
- ۱۶۰..... انتخاب نام خلفای سه گانه برای فرزندان خود
- ۱۶۱..... پاسخ
- ۱۶۳..... شرکت در شورای منصوب خلیفه دوم
- ۱۶۵..... پاسخ

۱۶۶	انتصاب افراد ناصالح به عنوان کارگزار دولت علوی.....
۱۶۷	پاسخ.....
۱۶۸	بی‌نیازی از مشورت با طلحه و زبیر.....
۱۶۹	پاسخ.....

جلسه چهاردهم: فرافهمی برخی از روایات مشکل

۱۷۲	مروری بر مباحث پیشین.....
۱۷۳	نکات مقدماتی.....
۱۷۵	نمونه‌هایی از احادیث مشکل و دیریاب.....
۱۷۵	گروه اول: روایات خلقت نوری.....
۱۷۶	گروه دوم: روایات طیب.....
۱۷۸	گروه سوم: روایات عالم ذر.....
۱۷۹	گروه چهارم: مباحث معصومان با معبود.....

جلسه پانزدهم: تأویل، توقّف و انکار و راهکارهای نهایی

۱۸۱	مروری بر مباحث پیشین.....
۱۸۱	تأویل، توقّف، انکار و راهکارهای نهایی.....
۱۸۲	نکته نخست: عدم انکار.....
۱۸۴	نکته دوم: تأویل.....
۱۸۵	نکته سوم: معیار سنجش.....
۱۸۶	نکته چهارم: ترتیب راهکارها.....
۱۸۶	نکته پنجم: اندک بودن روایات انکارپذیر.....
۱۸۷	نمونه‌هایی از روایات انکارپذیر.....
۱۸۷	نمونه نخست.....
۱۸۸	نمونه دوم.....
۱۸۹	نمونه سوم.....
۱۹۰	نمونه چهارم.....
۱۹۰	نمونه پنجم.....
۱۹۰	نتیجه.....

جلسه شانزدهم: جمع‌بندی اسباب مشکل الحدیث و راه حل آنها

۱۹۲	مروری بر مباحث پیشین
۱۹۲	جمع‌بندی اسباب مشکل الحدیث و راه حل آنها
۱۹۳	جهت‌گوناگون دشواری متن
۱۹۳	الف - واژگان
۱۹۴	ب - عبارات
۱۹۴	اسباب پدید آمدن مشکل الحدیث
۱۹۴	۱. روح بلند و والای معصومان <small>علیهم‌السلام</small>
۱۹۵	۲. ظرفیت محدود فکری
۱۹۵	۳. دوری از فضای صدور
۱۹۵	۴. آسیب‌های احتمالی متن
۱۹۶	۵. اختلاف حدیث
۱۹۶	۶. پیش‌فرض‌ها و مبانی
۱۹۶	۷. جعل و وضع
۱۹۶	راه‌کارهای حل مشکل الحدیث
۱۹۷	۱. آگاهی‌افزایی نسبت به متون و معارف دینی
۱۹۷	۲. استفاده از مبانی، اصول، معیارها و روش صحیح
۱۹۷	۳. مهارت‌افزایی در شناخت واژه
۱۹۷	۴. آسیب‌شناسی
۱۹۸	۵. جست و جوی کامل (فحص تام)
۱۹۸	۶. ذهن جست‌وجوگر
۱۹۸	۷. حدس صائب
۱۹۹	۸. روح پاک و شایسته تفضل الهی
۲۰۱	فهرست منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

گفتار و رفتار معصومان علیهم‌السلام، در پی برنمودن معرفتی دینی، پاسخ به پرسشی خاص یا عام و یا زدودن شبهه‌ای از مدامان معاصر خود و برای آنان قابل فهم بوده است.

تفاوت فهم مخاطبان، اقتضای آن داشته که فراز و فرود معانی ارائه شده نیز متفاوت باشد؛ هم‌چنان که تطور از کان و فرهنگ در دوره‌های متفاوت نیز سبب دیریابی دستیابی به مراد امام علیه‌السلام در دوره‌های پسینی گشته است.

روایاتی که دشواری در فهم داشته و یا از پیچیدگی یا علو مضمون برخوردار باشند، حدیث مشکل نامیده می‌شوند و دانشی که قواعد و مهارت‌های دستیابی به مفهوم صحیح و مراد اصلی روایات را تبیین می‌کند به «دانش مشکل الحدیث» نامبردار است.

روشن است که مجموعه احادیث مراتب متفاوتی از پیچیدگی را در درون خود دارند، هم‌چنان که فرد پژوهنده در این روایات نیز متفاوت بوده و از مراتب درک، فهم، تخصص و مهارت متفاوتی برخوردار است. از این رو احادیث مشکل، تنوع و گونه‌گونی فراوانی خواهد داشت.

این مجموعه در پی آن است که گونه‌های متفاوت حدیث مشکل را برکاو و راه‌های دستیابی به مراد و مقصود معصومین علیهم‌السلام را با ذکر نمونه‌هایی به مخاطبان بنمایاند. امید که این نگاشته، گام نهادن در این مسیر پر رمز و راز را تسهیل کند.

بِمَنَّةٍ وَ كَرَمِهِ

سید محمد کاظم طباطبایی